

POSLANIKOVE ODGOJNE METODE

**Kako su Poslanik, a.s., i ashabi
prenosili islamsko vjerovanje djeci muslimana**

Dr. Sulejman TOPOLJAK

Niko od ljudi ne može posjedovati potpunu ličnost od koje se očekuje da ima utjecaja u društvu i zajednici ako se toj ličnosti prilikom njenog odgoja i razvoja nije prišlo sa svih strana i ako se nije pazilo na njen ravnomjeran i potreban odgoj kao i razvoj svih njenih segmenata: tjelesnog, duhovnog, intelektualnog, moralnog... Ako promotrimo historijske tokove ljudske povijesti, lahko ćemo primijetiti koliku su ulogu, značaj i važnost imale i odigrale pravilno odgojene ličnosti, tj. jake ličnosti. Zapaziti ćemo da nema promjene nezdrave stvarnosti bez snage, a da nema snage bez izgradnje i nadgradnje, a da nema izgradnje i nadgradnje bez pripreme, planiranja i odgoja.

Nema sumnje da je najplodniji period odgojne izgradnje i oblikovanja period djetinjstva. Poznato je da je taj period kod ljudi mnogo duži nego kod ostalih živih bića i da se odlikuje elastičnošću, čistoćom i nevinošću (fitrom). Sve su ovo Allahovi darovi koje je On podario roditeljima i odgajateljima da imaju dovoljno vremena za odgoj svojih potomaka, za usađivanje u njihove čiste duše onoga što žele, i da ih usmjeravaju ka ideologiji i vjeri kojoj žele. Također, za vrijeme tog perioda odgajatelji mogu otkriti mogućnosti i sposobnosti

odgajnika kako bi im pomogli i usmjerili ih da pravilno izaberu svoju budućnost, da bi bili što korisniji i produktivniji za svoje društvo, zajednicu i sebe. Koliko god država, roditelji i odgajatelji ulože znanja, brige i pažnje u one koje odgajaju, poslije postavljenog pravilnog cilja tj., onoga šta se želi od odgoja, utoliko će oni koje odgajaju biti jači, postojaniji i izdržljiviji pred svim iskušenjima i nedaćama koje ih čekaju i vrebaju u budućnosti. Veliki islamski filozof Ibn Sina u svom djelu *Sijase* u poglavlju o očevu odgoju svog djeteta, govoreći kad treba početi sa odgojem djeteta veli: "Kada dijete dostigne stadij iftama, tj. kada upotpuni dojenje, kada navrší dvije godine, otac treba početi sa njegovim odgojem i usađivanjem islamskog bontona. To treba uraditi prije nego što se dijete suoči sa lošim odgojem i bontonom." Vidimo da Ibn Sina ne priznaje pedagoške teorije koje pozivaju da dijete u ovom periodu treba ostaviti slobodnim i da ga se ne treba usmjeravati.

Zbog ovolike važnosti odgoja u ljudskom životu, pokušat ćemo se u sljedećem radu upoznati sa metodama kojim je najveći pedagog svih vremena, Muhammed, s.a.v.s., izgrađivao i oblikovao ličnost ashaba i njihove djece, usađivao u njihove duše i srca vjerovanje, koje je bilo njihovo

najveće oružje kojim su oslobađali potlačene i kojima su rušili sve prepreke koje su im bile na putu. Nije potrebno govoriti o tome koliko je muslimanima uopće, a posebno nama u Bosni, potrebno znanje ovih metoda, kako bismo se mogli naoružati tim najubitačnijim oružjem i suprotstaviti se svima onima koji nas žele zbrisati s ove naše rodne grude.

Islamsko vjerovanje, koje se sastoji od imanskih šarta, vjerovanja u Allaha i priznavanje Muhammeda, a.s., za Njegova poslanika, vjerovanja u Njegove meleke, knjige, poslanike, Sudnji dan i u određenje (kadar), odlikuje se gajbom, tj. apstraktnošću. Zato se roditelj ili vjeroučitelj nađe zbunjen pred ovom stvarnošću: kako to vjerovanje ponuditi, prenijeti i usaditi djetetu kako bi to dijete prihvatilo, usvojilo i kako bi ono pozitivno djelovalo na njega? Pred svim ovim i drugim pitanjima roditelj i vjeroučitelj se nađu zbunjeni, tražeći pravo rješenje i izlaz iz ove zbunjenosti. Međutim, ako se promotri Poslanikova praksa ophođenja sa djecom zapazit će se pet osnovnih metoda koje je Poslanik, s.a.v.s., koristio kod prenošenja i usađivanja islamskog vjerovanja:

1. podučavanje djeteta šehadetu;
2. razvijanje ljubavi prema Allahu, dž.š.;
3. razvijanje ljubavi prema Poslaniku, a. s.;
4. podučavanje djeteta Kur'anu;
5. podučavanje djeteta ustrajnosti u vjerovanju i kako da se žrtvuje na njegovu putu.

Mnogi islamski autoriteti su uvidjeli važnost ovih metoda i uveliko se zanimali za njih i podsticali roditelje i odgajatelje da poklone posebnu važnost podučavanju djece islamskom vjerovanju još od ranog doba, kako bi ona odrastala sa njime i kako bi se ravnala i odgajala prema njemu. Tako imam Gazali, govoreći o važnosti toga, veli: "Znaj da je o onome što smo govorili o vjerovanju (akidi), nužno podučiti dijete još u njegovom ranom dobu: da ga ono nauči napamet, a zatim da otkriva njegova značenja postepeno sa svojim razvojem. Zato počnite s podučavanjem vjerovanju - prvo sa hifzom, zatim sa razumijevanjem, zatim sa uvjerenjem, zatim sa vjerovanjem, a potom sa potpunim uvjerenjem. To se postiže kod djeteta bez dokaza. A Allahova je blagodät prema ljudskom srcu da ga je odmah još u djetinjstvu pripremio za vjerovanje, kojem

nije potreban nikakav dokaz ili argument."¹ Nakon toga Gazali nas podučava metodi pomoću koje ćemo usaditi to vjerovanje u srca djece, pa kaže: "Nije metoda jačanja i učvršćivanja vjerovanja da podučavamo djecu dijalektici i teologiji (ilmu-l-kelamu), nego ih treba navikavati da se bave učenjem Kur'ana, njegovom tumačenju, čitanju hadisa, njegovom razumijevanju i da uredno i stalno izvršavaju propisane obrede. Tako će se - od stalnog slušanja kur'anskih dokaza i argumenata, kao i od raznih koristi i događaja koje će naći u hadisu kao i od nura koji će se na njih reflektovati od ibadeta i ciljeva radi kojih su propisani - kontinuirano povećavati i ukorjenjivati njihov iman." Ovo Gazalijevo razmišljanje ima duboke korijene u islamskim primarnim izvorima, gdje se jasno kaže da se svako dijete rađa u prirodi vjerovanja, tj. naklonjeno vjerovanju. Allah, dž.š., veli: "I kada je Gospodar iz kičme Ademovih sinova izveo potomstvo njihovo i zatražio od njih da posvjedoče protiv sebe: "Zar ja nisam Gospodar vaš?" - oni su odgovorili: "Jesi, mi svjedočimo" - i to zato da na Sudnjem danu ne reknete: "Mi o ovome nismo ništa znali."² Ovaj ajet najbolje pojašnjava hadisi-kudsi, kog prenosi Muslim, u kom Poslanik, a.s., kaže: "Ja sam stvorio Svoje robove u čistoj vjeri, pa im nakon toga dođu šejtani i odvrte ih od te vjere i zabrane im ono što sam im Ja dozvolio." Komentarišući ovaj hadis-kudsi, šejh Mula Aliji el-Kari u svom komentaru na musned Ebu Hanife je rekao: "Znači, stvorio sam ih u čistoj vjeri islamu, vjeri potpunog monoteizma i spoznaje, tj. kada bi se svako dijete ostavilo na toj prirodi na kojoj je rođeno, bez ikakvih drugih utjecaja i usmjerenja, sigurno bi izabralo put vjerovanja zbog njegove prirode koja je spremna da prihvati Allahov zakon. Zato je nemoguće da takvo dijete skrene s tog puta i izabere neki drugi pravac. Rečeno je također da ovaj hadis može značiti da se svako dijete rađa posjedujući prirodu koja poznaje i priznaje Allaha, dž.š. Shodno tome, nije moguće naći bilo kog od ljudi da ne priznaje da je Allah stvoritelj, tj. takav sigurno priznaje neku natprirodnu silu, iako je ne naziva bogom. Zbog toga je Ebu Hanife rekao da je dužnost svakog da spozna Allaha svojim razumom i bez slanja poslanika."³

Ako pažljivo proučavamo Kur'an, zapazit ćemo da su se poslanici a.s., mnogo interesovali i

brinuli da razviju kod svoje djece ispravno i pravo vjerovanje. To vidimo iz sljedećih kur'anskih ajeta: "I Ibrahim ostavi u amanet to sinovima svojim, a i Jakub: *Sinovi moji, Allah vam je odabrao pravu vjeru, i nipošto ne umirite drukčije nego kao muslimani.*"⁴ Lukman je savjetujući svog sina rekao i ovo: *O sinu moj, dobro ili zlo, teško koliko zrna gorušice, bilo u stijeni ili na nebesima ili u zemlji, Allah će na vidjelo iznijeti, jer Allah zna najskrivenije stvari, On je Sveznajući.*⁵

Također, primjećujemo da su sura *Ihlas*, koja predstavlja teorijsko vjerovanje i sura *Kafirun*, koja predstavlja praktično vjerovanje, kratke sure čija se tematika potpuno odnosi na vjerovanje. Kao da su te sure na prvom mjestu namijenjene djeci, lahko ih je zapamtiti, jer su kratke i potpuno odgovaraju njihovim početničkim intelektualnim sposobnostima.

Poslanik, s.a.v.s., također, je, pridavao veliku pažnju djeci i stalno ih je pozivao islamu. Čak se može reći da su djeca bili prvi muslimani i ti koji su trasirali njegov put. Alija, r.a., odazvao se Poslanikovu pozivu, a imao je manje od deset godina. Poslanik, a.s., bi ih pozivao islamu u

prisustvu njihovih roditelja, čak kada bi ih obilazio i posjećivao bolesne. Prenosi Abdurrezak u svom *Musannefu* da je Poslanik, a.s., imao komšiju Židova, čije se dijete razboljelo, pa ga je Poslanik a.s., posjetio sa svojim ashabima. Kada mu je došao, upitao ga je: "Svjedočiš li da nema drugog Boga osim Allaha i da sam ja Allahov Poslanik?" Dijete je pogledalo u svog oca. Otac mu ništa nije rekao, pa je dijete prešutjelo to pitanje. Poslanik, a. s., tri puta ga je pitao isto pitanje. Nakon trećeg upita otac reče djetetu: *Ponovi šta ti je rekao.* Dijete izgovori te riječi i preseli. Nakon toga Židovi su htjeli da ga opreme na svoj način. Međutim, Poslanik, a.s., reče: *Nama je to veća dužnost nego vama, pa ga je Allahov Poslanik ogasulio, zamotao u ćefine, namirisao i klanjao mu dženazu.*⁶

Naši dobri prethodnici su nastavili Poslanikovu praksu, praksu pozivanja djece islamu. Tako Omer, r.a., nije dozvoljavao Židovima niti kršćanima da požidove ili pokrste svoje sluge i djecu.⁷ Prenosi se da bi Mudžahid govorio svom slugi, dječaku koji je bio kršćanin: "O Džeriru, primi islam.", zatim bi rekao: "Ovako im je bilo govoreno za vrijeme Poslanika i ashaba."⁸

Sve ovo što smo naveli je upozorenje i uputa generacijama koje će doći poslije, kao i njihovim vodama i odgajateljima i roditeljima da povedu brigu o svojoj djeci, da ih ne ostavljaju zapostavljenim i zanemarenim na vjetrometini, kako ih ne bi sebi uzeli i prigrabili propagatori mračnjačkih ideja i pravaca.

Prva metoda: Podučavanje djeteta šehadetu

Prenosi Hakim od Ibn Abbasa, r.a., da je Poslanik, a.s., rekao: "Neka vam kod djece prve riječi budu *LA ILAHE ILLELLAH*, a kad budu na samrti, nastojite da im to budu posljednje riječi." Prenosi Abdurrezak da je mustehab da dijete prvo izgovori *LA ILAHE ILLELLAH* sedam puta, tako da mu to budu prve riječi. Ibnu-I-Kajjim u svom djelu *Ahkamu-l-mevlud* veli: "Kada djeca dostignu dob u kom počinju progovarati, neka im se izdiktira *LA ILAHE ILLELLAH*, neka prvo što će doprijeti do njihovih čula bude znanje o Allahu, dž.š., Njegovoj jednoći i da im se stavi do znanja da je Allah iznad Svog Arša, vidi ih i čuje i da je On sa njima ma gdje bili. Israilićani bi tražili od svoje djece da mnogo ponavljaju ove riječi: *ama novil*, što znači: *naš Bog je sa nama*. Zato su Allahu najdraža imena Abdullah i Abdurrahman. To zato kada dijete poraste da ga to njegovo ime stalno podsjeća da je on Allahov rob i da je Allah njegov Gospodar i Zaštitnik." Abdurrezak⁹ također prenosi u svom *Musannefu* od Abdu-I-Kerima Ebi Umejjeha da je rekao: "Poslanik, a.s., bi podučavao djecu Benu Hašima kada bi počela progovarati ovim riječima: Reci: *Hvaljen Allah koji Sebi nije uzeo djeteta i koji u vlasti nema ortaka, i kome ne treba zaštitnik zbog nemoći, i hvaleći Ga veličaj*."¹⁰

Prenosi Ibn Zafer el-Mekki interesantnu priču koja govori o vrijednosti usađivanja šehadeta djeci i veli: "Čuo sam da je Ebu Sulejmana Davuda bin Nasra et-Tajja, kada je napunio pet godina otac predao nekom odgajatelju. Odgajatelj je počeo da ga podučava Kur'anu, pa nakon što je naučio i zapamtio suru *Hel eta alet insani*, jednog petka majka ga je vidjela zamišljenog i naslonjenog na zid, kako nešto pokazuje svojom rukom. Majka se prepala, misleći da mu se nešto dogodilo, pozvala ga i rekla mu: *Ustani, Davude, i idi igrati se s djecom*.

Dječak joj se nije odazvao. Majka ga je privila uza se i počela očajavati. Dječak je upita: *Šta ti je, majko, da ti se nije šta desilo?* Upitala ga je: *Gdje su ti misli?* Odgovorio je: *Sa Allahovim robovima. Gdje su oni?*, upitala je. *U džennetu.*, odgovorio je. Upitala je: *Šta rade?* Rekao je: *Naslonjeni na divanima, oni u njemu ni žegu ni mraz neće osjetiti*. Zatim je nastavio sa učenjem sure, potpuno koncentrisan, kao da pred sobom gleda nešto, dok nije došao do ovog ajeta: *To vam je nagrada, vaš trud je dostojan blagodarnosti*. Zatim je upitao svoju majku o njihovom trudu koji se spominje u ovom ajetu. Ona nije znala šta da mu odgovori. Rekao joj je: *Otiđi od mene da provedem sa njima koji trenutak*. Majka je potom obavijestila svog muža o onom šta joj se desilo sa djetetom. Nakon toga otac mu je rekao: *Davude, njihov trud je bio taj što su većinu svog vremena ispunjavali izgovorom šehadeta: LA ILAHE ILLELLAH MUHAMMEDU-R-RESULULLAH*.¹¹

Zato je Poslanikova oporuka Muazu, kako to prenose Ahmed, Ibn Madže i Buharija u svom djelu *El-edeb el-mufred*, bila sljedeća: "Svoju porodicu hrani svojim trudom, nikad ih ne prestani upućivati i odgajati, i odgoji ih da se boje Allaha, dž.š." Od vremena kako je počela silaziti objava Poslaniku, a.s., on nikada u svom pozivu nije zaobilazio djecu, već ih je zajedno i u istoj mjeri pozivao kao i odrasle. Tako je ponudio islam Aliji,¹² koji je tada imao nepunih deset godina. Alija je prihvatio Poslanikov poziv, povjerovao mu i tajno sa Poslanikom odlazio na molitve mekanskim sokacima, sakrivajući se čak i od svoje porodice i svog oca. Jedanput ih je Alijin otac zatekao kako klanjaju, pa je upitao Allahova Poslanika, s.a.v.s.: "Bratiću, kakva je ovo vjera koju slijediš?" Poslanik, a.s., mu je odgovorio: "Amidža, ovo je Allahova vjera, vjera Njegovih meleka, vjera Njegovih poslanika, vjera našeg praoca Ibrahima, a.s. Allah me je poslao kao poslanika ljudima, a ti si mi najpreči kome trebam ponuditi savjet i pozvati ga uputi, a u isto vrijeme tebi je najveća dužnost da prihvatiš moj poziv i da me pomogneš u njemu."¹³

Prvi koji je primio islam od oslobođenih robova bio je Zejd bin Haris, kog je iz Šama kao roba doveo Hakim bin Huzam, amidža Hatidžin, pa ga je Hatidža, r.a., uzela za svog slugu. Zatim ga je Poslanik, a. s., zatražio od Hatidže, oslobodio ga, posinio i odgajao u svojoj porodici. Iz svega ovoga vidimo da je Allahov Poslanik, a. s., počeo

svoju novu misiju, misiju izgradnje islamskog društva, pridajući veliku pažnju djeci, odgajajući ih, podučavajući ih i vodeći brigu o njima, tako da je Aliji pripala čast da zaštiti Allahova Poslanika, spavajući u njegovoj kući u noći kada se desila Hidžra.

Ovo je taj poslanički odgoj djece i omladine, odgoj koji je imao za cilj da ti koji su se odgajali u poslaničkoj školi budu spremni da budu buduće vođe i oslonci novonastalog islamskog društva. Hoćemo li se probuditi i iznova u ovom novom stoljeću shvatiti, razumjeti i primijeniti ove metode poslaničkog odgoja, kako bismo odgojili našu djecu da budu spremna ponijeti emanet, kojeg su, moramo priznati, mnoge generacije iznevjerile???

Druga metoda: Razvijanje ljubavi prema Allahu, dž. š.

Svako dijete ima svoje specifične probleme, svejedno bili oni društveni, sociološki, ekonomski ili obrazovni. Oni se razlikuju od djeteta do djeteta po svom intenzitetu, oštini i nastanku. Dijete ponekad pokazuje te probleme svjesno ili nesvjesno. Zato se postavlja pitanje: kojim sredstvima se ti problemi mogu liječiti iznutra? Kojim metodama dijete može umanjiti njihove bolove ako postoje i kako da se riješi problema ako nastanu?

Bez sumnje to se sve postiže Poslanikovom metodom, a ne nekim drugim metodama. Metodom razvijanja ljubavi prema Allahu, dž.š., traženjem pomoći samo od Njega, osjećajem Njegove prisutnosti i vjerovanjem u *kader hajrihi ve šerrihi*. Ako se ove stvari uspiju utisnuti u srce i dušu dječiju, ono će sigurno biti spremno da se uspješno odupre svim izazovima života, bilo kad da se oni jave u njegovoj mladosti, zrelosti ili poslije.

Da bismo to argumentovali, navest ćemo nekoliko dokaza koji će to potvrditi, svejedno bili oni teoretske ili praktične prirode.

Tradicionalni tekstovi koji podstiču djecu

Od Ibn Omera se prenosi da je rekao: "Rekao je Allahov Poslanik: *Nemoj prestajati odgajati i upućivati svoju porodicu i odgoji ih da se boje Allaha,*

dž.š."¹⁴ Prenosi Tirmizi od Ibn Abbasa, r.a., da je rekao: "Jednoga dana sam išao iza Poslanika, a. s., pa mi je rekao: 'O dječace, podučit ću te ovim riječima: *Čuvaj se Allaha, Allah će te čuvati. Čuvaj se Allaha - naći ćeš Ga ispred sebe. Kada nešto tražiš - traži to od Allaha, a kada tražiš pomoć - traži je od Allaha. Znaj, kada bi se sav svijet sakupio da ti u nečem pomogne, neće ti moći pomoći, osim samo u onome što ti je Allah odredio. Kada bi se, također, svi sakupili da ti nanesu neku štetu, ne mogu ti naštetiti, osim samo u onome što ti je Allah odredio. Olovke su podignute i tinta se osušila.*'"

U drugim predajama stoji ovaj dodatak: "Čuvaj se Allaha - naći ćeš Ga ispred sebe, sjeti se Allaha u blagostanju - Allah će te se sjetiti u nevolji. Znaj da ono što te je zaobišlo - nije te moglo pogoditi, a ono što te je pogodilo - nije te moglo zaobići. Znaj da je pobjeda sa strpljenjem, da je uspjeh sa teškoćom i da je sa poteškoćom olakšanje."¹⁵

Zato, kada dijete zapamti ovaj hadis i dobro ga razumije, nikakva prepreka se neće moći prepriječiti ispred njega, niti će moći nešto da zaustavi njegova životna nastojanja. Koja pedagogija (klasična i savremena) i koji odgoj može da dostigne ovaj stepen odgoja dječije duše kao što to može ovaj hadis.

Uistinu, ovaj hadis ima veliku moć i utjecaj kod rješavanja mladalačkih problema zbog toga što se odlikuje duhovnošću, posjeduje moć da podupre našu mladež da ide naprijed, da ne poklekne, direktno se vezujući za Allaha, tražeći Njegovu pomoć, osjećajući Njegovu prisutnost i vjerujući u Njegovo određenje. Djeca ashaba su čvrsto prihvatila ove poslaničke upute, tražila pomoć od Allaha da im pomogne u nevoljama koje su im se dešavale Njegovom odredbom, čvrsto su vjerovala da nema snage niti stanja osim Allaha, kao što su u isto vrijeme vjerovali da nema izlaza iz nezgoda bez poteškoća i da za nevoljama dolazi olakšanje. Potvrdit ćemo to i sa nekoliko praktičnih primjera, da se sve ovo ne bi završilo samo na teoriji. Prenosi Ibn Redžeb el-Hanbeli u svom djelu *Džamii-l-ulumu ve-l-hikem*¹⁶ od Adema bin Ebi Ijasa od Muhammeda bin Ishaka da je rekao: "Malik bin el-Ešdžai je došao Poslaniku, a.s., i rekao: *Zarobljen je čovjek iz plemena Avf. Poslanik, a.s., mu je tada rekao: Otiđi kod njegova oca i reci mu da mu je Allahov Poslanik, a.s., poručio da što više uči LA HAVLE VE LA KUVVETE ILLA BILLAHI.*

Izaslanik je otišao kod njega i obavijestio ga šta mu je Poslanik, a. s., poručio, što on odmah prihvati i primijeni. Avfa je neprijatelj svezao za neki direk, koji se nakon toga izvalio. Sin se oslobodi sveza i naiđe na njihovu devu, koju je neprijatelj također bio zaplijenio, uzjaha je i krenu. U tom momentu sve deve koje su bile sa njegovom devom krenuše za njim. Sin dođe kući vodeći za sobom mnogobrojne deve. Svojim brzim dolaskom iznenadio je svoje roditelje. Njegov otac i sluga su ga dočekali. Ispričao je ocu šta mu se desilo, kao i slučaj deva. Otac je zatim otišao kod Poslanika, a.s., i obavijestio ga o sinu i devama. Poslanik, a.s., mu je tada rekao: *Radi s njima šta želiš, kao što radiš i sa svoji devama...* Tada je objavljen ovaj ajet: *A onome koji se Allaha boji, On će izlaz naći i opskrbit će ga odakle se i ne nada; onome koji se u Allaha uzda, On mu je dosta.*¹⁷

Od Sehla bin Sada se prenosi da se neki mladić mnogo bojao vatre. Kad god bi se spomenula džehenmska vatra plakao bi. Zbog toga se mladić zatvorio u kuću. Njegov slučaj je spomenut Poslaniku, a.s., Poslanik, a.s., uputi se njegovoj kući. Nakon što je ušao u nju, mladić ga zagrl i pade mrtav. Poslanik, a.s., naredi im da ga opreme, jer se on rastavio od svojih najdražih.¹⁸

Navest ćemo još jedan primjer iz života naših dobrih prethodnika koji govori o njihovoj brizi i nastojanju da utisnu i usade iman svojim najmilijim, ukazujući nam u isto vrijeme na najefikasnije metode kojim se to postiže, metode kojim se stiže do najvećih stepena imana. Te metode su: podučavanje naše mladeži vjerovanju u *kader hajrihi ve šerrihi*. Oni to nisu zanemarivali i napuštali, čak i u najtežim njihovim trenucima života, u trenucima kada se duša rastajala od tijela. Prenosi imam Ahmed od Velida bin Ubade da je rekao: "Ušao sam kod Velida, svoga oca, kad je bio na samrti i rekao mu: *Oče, oporuči mi nešto i posavjetuj me.* Rekao je: *Pomozite mi da sjednem.* Nakon što su to učinili, rekao je: *O sinčiću, ti nećeš okusiti slast imana, niti ćeš dostići istinsko znanje o Allahu sve dok ne budeš vjerovao u kader šerrihi ve hajrihi.* Upitao sam ga: *Kako da saznam šta je to?* Odgovorio je: *Znaj, ono što te je zaobišlo nije te moglo zadesiti, a niti ono što te je zadesilo nije te moglo zaobići. O sinčiću, ja sam zaista čuo Allahova Poslanika da je rekao: 'Prvo što je Allah stvorio je pero, a zatim mu rekao: 'Piši!'' pa je u tom momentu*

zapisano sve što će biti do Sudnjeg dana. Sine moj, ako umreš a ne budeš vjerovao u to, ući ćeš u vatru."¹⁹

Praktični primjeri iz života naših dobrih prethodnika

a) Jednoga dana, za vrijeme svoje vladavine, Omer bin Hattab je išao putem dok se grupa dječaka igrala. Kad su ga ugledali svi su pobjegli osim jednog, koji se zvao Abdullah bin Zubejr. Omer, r.a., se začudio, pa se interesirao zašto nije otišao s drugom djecom. Dječak mu na to odgovori: "Nikakve prestupe nisam napravio pa da bježim od tebe, zato te se nisam pobjojao i pobjegao s puta."²⁰

b) Jedanput je Ibn Omer bio na nekom putovanju, pa je sreo nekog dječaka koji je čuvao ovce i rekao mu: "Prodaj mi jednu od ovih ovaca." Dječak je rekao da ovce nisu njegove. Ibn Omer mu je tada rekao: "Reci njihovu vlasniku da je vuk pojeo jednu." Dječak mu je odgovorio: "A gdje je Allah?" Ibn Omer je nakon toga, dugo vremena ponavljao tu dječakovu izreku.²¹

Također se prenosi da je neki šejh imao nekoliko učenika, ali je prema jednim iskazivao posebnu pažnju. Pitali su ga zbog čega to radi? Rekao im je da će im to pokazati. Dao je svakom od njih pticu i rekao im: "Zakoljite je gdje vas niko ne vidi." Poslije nekoliko vremena vrati se svako od njih sa zaklanom pticom, osim onog prema kojem je šejh imao naklonost. On dođe sa živom pticom. Šejh ga upita zbog čega nije zaklao pticu. Dječak mu reče: "Naredio si mi da zakoljem pticu tamo gdje me niko ne vidi. Ja nisam mogao naći to mjesto gdje me niko neće vidjeti." "Zbog toga on ima kod mene posebno mjesto", odgovorio je ovaj mudri učitelj.²²

c) Imam Gazali u svom *Ihjaui* je naveo poučno kazivanje. Sehl bin Abdullah Testeri veli: "Kada sam imao tri godine klanjao sam noćni namaz. Gledao sam u namaz svog daidže, Muhammeda bin Suvara, kako je on klanjao. Jednoga dana me je upitao: *Zar ne spominješ svoga Gospodara koji te je stvorio?* Upitao sam ga: *Kako da Ga spominjem?* Rekao mi je: *Reci svojim srcem kad legneš u postelju tri puta, ne pokrećući svoj jezik: 'Allah je sa mnom, Allah me gleda i Allah me vidi.'* Tako sam postupio i obavijestio ga o tome. Nakon toga mi je rekao:

Reci to svake noći sedam puta. I to sam uradio i obavijestio ga. Zatim mi je rekao: Reci to svake noći jedanaest puta. Tako sam postupio i osjetio sam u srcu slast toga. Poslije godinu dana, daidža mi reče: Zapamti čemu sam te poučio i ustraj u tome, jer će ti to koristiti i na dunjaluku i na ahiretu. Toga se nisam više odricao, i osjetio sam neku slast u svojoj dubini. Zatim mi jednog dana daidža reče: Suhejl, da li Allahu može biti nepokoran onaj sa kim je On, koga vidi i motri stalno? Čuvaj se i pazi grijeha. Nakon toga sam volio biti sam... Naučio sam i zapamtio Kur'an kada sam imao šest ili sedam godina. Postio sam Davudov post dvanaest godina, a jeo sam samo ječmeni hljeb.”²³

d) Prenosi se da je Haris Muhasibi kad je bio dječak prošao pored djece koja su se igrala pred vratima trgovca hurmi. Haris je zastao kod njih posmatrajući ih kako se igraju. Nakon toga je vlasnik kuće izašao sa hurmama i ponudio Harisu da se posluži. Haris ga je upitao: “Odakle ti te hurme?” Čovjek reče: “Maloprije sam ih kupio od čovjeka, a ove su mu ispale.” “Znaš li ti tog čovjeka?”, upita ga Haris. “Znam.”, odgovori čovjek. Haris se tada obrati dječacima i upita ih da li je ovaj čovjek musliman? “Jeste!”, odgovoriše mu. Haris ostavi čovjeka i ode od njega. On požuri za njim i uhvati ga govoreći mu: “Tako mi Allaha, neću te pustiti sve dok mi ne kažeš šta imaš protiv mene?” Haris mu tada reče: “Čovječe, ako si musliman, traži vlasnika ispalih hurmi kako bi ih se riješio. Traži ga kao što tražiš vodu kad si puno žedan. Čovječe, kako ćeš hraniti muslimansku djecu haramom, a musliman si?! Nakon što je čovjek to čuo reče: “Tako mi Allaha, nikada više neću trgovati svojim dunjalukom.”²⁴

e) Prenosi se da je amidža Ahmeda bin Hanbela bio halifin izvjestitelj iz Bagdada. Svoje je izvještaje slao halifi preko nekih bagdadskih namjesnika. Jednom je te izvještaje poslao po svom bratiću Amedu bin Hanbelu, koji je tada bio dječak. Ahmed se ustegao od toga, i bacio je izvještaje u rijeku, bojeći se da neke muslimane od njih ne zadesi neka kazna ili šteta. Ovaj Ahmedov postupak i odgoj je naveo mnoge učenjake i mudrace da mu proreknu svijetlu budućnost. Tako je Hejsem bin Hanbel za njega rekao: “Ako ovo dijete bude živo – bit će dokaz protiv svog naroda.”²⁵

Treća metoda: Razvijanje ljubavi prema Poslaniku, s.a.v.s.

Vjerovanjem u poslanstvo Poslanika i ljubavlju prema njemu, mi ostvarujemo i realizujemo drugi dio šhadeta. Naši dobri prethodnici, kao i oni koji su se povodili za njima, zalagali su se i trudili da razviju u srcima svoje djece ljubav prema našem Poslaniku, s.a.v.s. Znali su da će ta ljubav u njihovim srcima povećati dječiju sentimentalnost i osjećaje, i povećat će im osjećaj pripadnosti islamu, podsticat će ih svakom dobru, riješiti im sve probleme i olakšati poteškoće. Opće je poznato da djeca u stadiju formiranja i oblikovanja svoje ličnosti nastoje da oponašaju najjaču ličnost sa kojom dođu u dodir, kako bi je mogli slijediti u ponašanju i pokretima. Iz tih razloga islamska pedagogija traži i zahtijeva da i djeca i odrasli, općenito svi muslimani, uzmu sebi za uzor i primjer Poslanika, a. s., jer je on stabilni i nepromjenjivi uzor, apsolutno najsavršeniji čovjek koji se ikada pojavio, i najodabraniji Poslanik od svih poslanika.

Problemi, duševne bolesti, uzrujanost, ukratko rečeno: sve duševne i živčane bolesti koje pogađaju

ljudsku dušu danas su posljedica neslijeđenja zdravog i pravog uzora. Svakodnevno možemo vidjeti na našim ulicama čitave generacije koje su izgubljene, upropaštene, duhovno oskudne, koje žive u jednom vakuumu. Generacije koje su duhovno prazne, koje hrle za promjenjivim modama, slijede nemoralne "umjetnike", koji su totalno daleko da budu na mjestu koje im ove generacije daju, ili se povode za nazoviučenjacima, kojima šejtan objavljuje kako će te jadnike okupiti oko sebe, zvesti ih i što dalje odvesti od Istinskog Uzora i primjera koji kod svakog čovjeka koji iole ima zdravo rezonovanje posjeduje sve moralne ljudske atribute, koji trebaju ljudima u svakom vremenu, a danas posebno.

Iz svega izloženog vidimo kolika je važnost da djetetu ponudimo pravu, zdravu i stvarnu ličnost za kojom će se dijete povoditi i uzeti ga sebi za uzor. Pa da li onda postoji bolji uzor za kojim će se povoditi naša djeca od Allahova Poslanika, s.a.v.s.?

Predaje o razvijanju ljubavi kod djece

Prenose Taberani, Ibn Nedždžar i Dejlemi od Alije, r.a., da je Poslanik, a.s., rekao: "Odgajajte svoju djecu da vole tri stvari: Poslanika, a. s., njegovu porodicu i da vole učiti Kur'an."²⁶

Buharija, Muslim i Ahmed prenose od Enesa, r.a., da je neki čovjek pitao Allahova Poslanika, a.s.: "Kad će Sudnji dan?" Allahov Poslanik, a.s., upitao ga je: "Šta si ti pripremio za Sudnji dan?" "Nisam ništa, osim ljubavi prema Allahu i Njegovu Poslaniku." Na to je Poslanik, a.s., rekao: "Ti ćeš biti sa onima koje voliš." Enes je rekao: "Ja volim Poslanika, a.s., Ebu Bekra i Omera, i ja se nadam da ću ja zbog te svoje ljubavi biti sa njima." Poznato je da je Enes, r.a., još kao dijete od deset godina služio Poslanika, a. s., deset godina.

Kako razviti kod djece ljubav prema Poslaniku, s.a.v.s.

Kada pažljivo promotrimo djecu ashaba, r.a., kako su oni uspjeli postići kod sebe tu ljubav, kako je Poslanik, a.s., kod njih bio na prvom mjestu i najvažniji od svega, zapaziti ćemo da su se oni odlikovali sljedećim svojstvima:

1. bespogovornom i brzom odazivanju Poslanikovim naredbama i njihovom potpunom realizacijom;
2. borbom protiv onih koji uznemiravaju Poslanika, a. s., i
3. učenjem i pamćenjem hadisa.

Bespogovorno i brzo odazivanje Poslanikovim, a.s., naredbama

Bespogovorno i direktno odazivanje povećava ljubav, i to je ujedno i dokaz te ljubavi. Tako Alija bin Ebi Talib žuri da se odazove pozivu Poslanika kad ga je pozvao islamu, ne tražeći ničiji savjet, jer je to stvar vjerovanja i principa, a svaki čovjek treba da dobrovoljno izabere vjerovanje koje će slijediti i principe kojih će se pridržavati. Tako Alija, r.a., živi sa islamskom da'vom, živi njene početke i utemeljenje, period tajnog i javnog pozivanja, a tek je imao osam godina. Enes, r.a., mali dječak, koji je služio Poslanika, a.s., deset godina, odriče se svake dječije igre i odaziva se poslaničkom pozivu i žuri da izvrši Poslanikove naredbe, ostavljajući igru radi ovih naredbi. Buharija, Muslim i Ahmed prenose od Sabita (od Enesa) da je rekao: "Došao mi je Allahov Poslanik dok sam se igrao sa djecom, nazvao nam selam i poslao me da mu uradim nešto..."

Ljubav djece ashaba se nije zaustavila kod granice čekanja njegovih naredbi, nego je ona prešla u jedan viši stepen ljubavi, stepen predosjećaja potreba njihova miljenika, kako bi ih što prije izvršili i tako stekli njegovo zadovoljstvo i pohvalu, ne čekajući da čuju njegovu naredbu ili poticaj. Buharija prenosi od Ibn Abbasa, r.a., da je Poslanik, a.s., jednom ušao u zahod, pa sam mu donio posudu sa vodom. Upitao je: "Ko je ovo uradio?" Rečeno mu je, pa je on rekao: "Bože podari mu da dobro shvati i razumije vjeru." Buharija, Muslim i Bejhkeki prenose od Ibn Ebi Mejmune da je rekao: "Čuo sam Enesa da je rekao: *Poslanik, a.s., bi odlazio u zahod a ja i još jedan dječak ensarija donosili bi mu vodu da se očisti.*"

Kao primjer ovoga može se navesti i prisega koju su djeca ashaba dala Poslaniku, a.s., Prenosi Muslim od Urve bin Zubejr i Fatime bint Munzir bin Zubejr da su rekli: "Esmā bint Ebu Bekr kada je učinila hidžru u Medinu bila je trudna. Kada je

došla u Kuba, tu se porodila. Zatim je otišla kod Poslanika, a.s., da novorođenčetu u usta stavi svojim ustima izvakanu hurmu. Poslanik, a.s., ga je uzeo od nje, stavio u svoju sobu i zatražio hurmu. Tražili smo je sat vremena. Kad smo je našli, Poslanik, a.s., ju je izvakao i ubrizgao u Abdullahova usta, tako da je to bilo prvo što je ušlo u njegov stomak. Nakon toga ga je Poslanik, a.s. pomilovao i nadio mu ime Abdullah. Kada je Abdullah napunio sedam ili osam godina došao je Poslaniku, a. s., da mu da prisegu na pokornost, a to mu je naredio njegov otac. Kada ga je Poslanik, a. s. ugledao nasmijao se je i primio od njega tu prisegu.”

Ovako su odrastala djeca ashaba i ovako su odgajana da vole svoga Poslanika, a na to su ih podsticali njihovi roditelji. Poznato je da na čemu se dijete odgoji - na tome i ostari.

Imam Nevevi osvrćući se na ovaj hadis kaže: “Ova prisega je prisega bereketa i počasti, a ne prisega preuzimanja obaveza, jer je Abdullah tada bio maloljetan.”²⁶ Prenosi se da je Poslanik, a.s. od djece dao prisegu samo Hasanu, Husejnu, Abdullahu bin Abbasu i Abdullahu bin Zubejru, r.a.”²⁷

Djeca ashaba u borbi protiv onih koji uznemiravaju Poslanika, a. s.

Priča nam Abdurrahman bin Avf, r.a., kad je bio u bici na Bedru šta se desilo i šta je vidio, a predaju prenosi Buharija: “Sa moje desne strane stao je dječak i upitao me: *Amidža, pokaži mi koje je Ebu Džehl?* Upitao sam ga: *Sinčiću, šta imaš ti sa Ebu Džehlom?* Dječak je odgovorio: *Tako mi Allaha, ako ga vidim neće mi izmaknuti, jer je on uznemiravao Allahova Poslanika.* Sa moje lijeve strane mi je, također, bio neki dječak i pitao me isto šta me je pitao dječak sa desne strane. Nakon što se bitka rasplamsala, okrenuo sam im se i rekao: *Evo vam toga koga tražite, to vam je Ebu Džehl.* Odmah su obojica sa svojim malim sabljama navalili na njega, želeći da svaki od njih zadobije čast onoga ko će prvi zadati udarac Allahovom neprijatelju. Zatim su mu zadali jak udarac, nakon čega je Ebu Džehl pao na zemlju. Dječaci su požurili prema Poslaniku, a. s., da mu donesu radosnu vijest, svaki od njih tvrdeći da je on ubio Ebu Džehla. Poslanik, a.s., zatražio je od njih da mu pokažu svoje sablje. Kad

je na obje sablje vidio tragove krvi rekao je: *Obojica ste ga ubili.*”

Ovako su se djeca ashaba borila protiv onih koji su uznemiravali Allahova Poslanika.

Prenosi Šihabuddin el-Ebšehi u svom djelu *El-mustetref fi kulli fenni mustezref* “da su se djeca u Bahrejnu igrala neke igre slične polu, a da je pored njih sjedio neki svećenik. Dok su se oni igrali, lopta ga je udarila u prsa, nakon čega ju je on uzeo. Djeca su ga molila da im je vrati, ali je to on odbijao. Jedan od dječaka mu je rekao: “Tražim ti loptu sa pravom Muhammeda, a.s., da nam je vratiš.” Odbio je to učiniti i opsovao je Muhammeda, s.a.v.s. Kada su to djeca čula, svi su ga napali štapovima i udarali sve dok nije umro. O tom slučaju je obaviješten Omer bin Hattab. Tako mi Allaha nije se obradovao ni jednoj pobjedi niti ratnom plijenu kao što se obradovao ovom ubistvu, nakon čega je izjavio: *Sada je islam jak. Mala djeca pred kojima se psuje njihov Poslanik, bune se, srde i žestoko kažnjavaju počinioca koji je to uradio.* Presudio je da je zbog tog čina svećenikov život postao nezaštićen, pa se prema tome ne može dosuditi nikakva kazna.”

Djeca ashaba uče hadise

Prenose Buharija i Muslim od Semure bin Džundebe, r.a., da je rekao: “Za vrijeme Poslanika, a.s., sam bio dječak, pamtio sam njegov govor (hadis), ali sam se ustezao od govora zbog starijih od mene.” Od Ibn Abbasa se prenosi da je rekao: “Jedne noći noćio sam kod svoje tetke Mejmune. Poslaniku je došao mujezin, pa je izišao sa njim na namaz govoreći: *Bože učini nur (svjetlo) u mom srcu, sluhu, vidu, iza mene, ispred mene, iznad mene, ispod mene. Bože, povećaj mi nur.*”²⁸ Buharija prenosi od Mahmuda bin Rebia, r.a., da je rekao: “Zapamtio sam od Poslanika, a.s., neke hadise još dok sam imao pet godina.”

Nagrada djeci za naučene hadise

Prenosi Nadr bin Haris da je čuo Ibrahima bin Edhema da je rekao: “Rekao mi je otac: *Sinak, bavi se hadisom. Kad god čuješ novi hadis i zapamtiš ga, dat ću ti dirhem.* Tako sam se počeo baviti hadisom.”²⁹

Djeca naših prethodnika su služila učenjake da bi od njih čuli hadis

Sufjan bin Uzejne prenosi: "Otac mi je bio mjenjač novca u Kufi. Pritisnuo ga je veliki dug, pa smo morali otići u Mekku. Svratili smo do džamije da klanjamo podne. Kada sam došao do džamijskih vrata, vidio sam nekog šejha na magarcu. Rekao mi je: *Dječace, pridrži mi ovog magarca dok klanjam. Uradit ću to ako me podučiš hadisima.*, rekao sam mu. Smatrajući da sam još mali upitao me je: *Šta će tebi hadisi? Poduči me!*, odgovorih. Šejh počeo kazivati: *Pričao mi je Džabir od Abdullaha, pričao mi je Ibn Abbas osam hadisa...* Nakon toga sam prihvatio magarca i počeo sam pamtit hadise koje mi je izdiktirao. Nakon što je klanjao i izišao iz džamije, upitao me je: *Šta ti je koristilo to što sam ti izdiktirao, oduzeo si mi vrijeme?* Ponovio sam mu sve hadise koje mi je izdiktirao. Rekao je: *Da te Allah blagoslovi. Dođi sutra u moju halku.* Nakon toga sam prepoznao da je to bio Amr bin Dinar."³⁰

Prenosi Hatib el-Bagdadi da je otac Alije bin Asima rekao svom sinu Asimu, nakon što mu je dao sto hiljada dirhema: "Idi i ne vraćaj se bez sto hiljada hadisa."³¹

Djevojčice pamte hadise

Zubejdi prenosi da je Malik bin Enes imao djevojčicu koja je zapamtila sve njegovo znanje, tj. *Muwettu*. Kada bi Malik držao učenicima predavanje iz nje, ona bi stajala iza vrata, pa kada bi učenik pogriješio, pokucala bi na vrata. Malika bi to upozoravalo da popravi učenika.³²

Interesovanje djece za prenošenje i pamćenje hadisa

Prenosi Hatib el-Bagdadi da je majka pravovjernika Aiša, r.a., upitala sina svoje sestre, Urve bin Zubejra: "Sinčiću, doprla mi je vijest da ti od mene zapisuješ hadis?" Odgovorio je: "Od tebe ga čujem po jednoj formi, a od drugih po drugoj." Upitala je: "Primjećuješ li da ima razlike u značenju?" "Nema", odgovorio je. "Onda u tome nema ništa loše", rekla je.³³

Podučavanje djece Poslanikovom životopisu i značaj njegova utjecaja na njih

Ashabi i dobri prethodnici su nastojali da podučavaju svoju djecu Poslanikovom životopisu i da im ga usade u njihovu svijest, tako da su djecu zajedno podučavali životopisu i Kur'anu, jer on u krajnjem slučaju objašnjava Kur'an. Pored toga, Poslanikov, a. s., životopis se odlikuje time što budi sentimentalnost, predstavlja djeci praktični islam, ima veliki utjecaj na duše, u njemu se ogleda velika ljubav, želja i borba da se spasi čovječanstvo i izvede iz zablude na Pravi put i iz tmina neznanja na svjetlo islama.

Od Ismaila bin Sada bin Ebi Vekkasa se prenosi da je rekao: "Otac me je podučavao i pripovijedao o Poslanikovim borbama i izvidnicama govoreći mi: 'Sinko, ovo je ponos vaših očeva, pa nemojte to zaboravljati!'"³⁴

Zejn bin Abidin bin Husejn bin Alijj, r.a., kaže: "Učili smo o Poslanikovim borbama kao što smo učili i kur'anske sure."³⁵

Nastojanje majki da Poslanikovi tragovi dopru do njihove djece

Prenosi Muslim od Enesa, r.a., da je rekao: "Poslanik, a.s., bi dolazio u kuću Um Sulejm, svoje tetke po mlijeku, i spavao bi kod nje na njenoj postelji kad ne bi bila kod kuće. Jednog dana je došao i zaspao. Nakon što se vratila, rečeno joj je da Poslanik, a.s., spava na njenoj postelji. Poslanik, a.s., bio se oznojio dok je spavao, i znoj mu je sa čela kapao na neki komad kože. Kada je to vidjela, Um Sulejm je donijela jednu bočicu i počela da ga sakuplja. Nakon toga se Poslanik probudio i upitao je: "Šta to radiš, Um Sulejm?" Rekla je: "Božiji Poslaniče, želim sa ovim bereket za svoju djecu." "Ispravno si postupila", rekao joj je Poslanik, a.s., Sa ovim duhom, sa ovolikom ljubavlju prema Poslaniku, a.s., i sa ovolikom vezanošću za njega, prava, istinska i pametna majka žuri da pribavi korist svom malom djetetu. Poslanik, a.s., podržava je u tome i opravdava njen postupak. Zato neka se svaka majka i svaki odgajatelj dugo zamisli nad ovim primjerom.

Četvrta metoda: Podučavanje djeteta Kur'anu

Dužnost je roditelja i odgajatelja da počnu podučavati djecu Kur'anu vrlo rano. To zato da bi ih lakše usmjerili i usadili u njihova srca vjerovanje da je Allah njihov Stvoritelj, i da je Kur'an Njegov govor. Također, da bi duh Kur'ana vladao njihovim srcima, a njegov nur (svjetlo) njihovim razmišljanjima, shvatanjima i osjećajima, i da bi živo kur'ansko vjerovanje moglo obuhvatiti njihovo mlado biće, te kako bi stasavali i rasli sa Kur'anom, njegovim učenjima, zabranama i naredbama. Imam Sujuti veli: "Podučavanje djece Kur'anu je jedan od osnovnih temelja islama. To zato da bi djeca odrastala u čistoj prirodi (fitri), i da bi do njihovih srca doprle svijetle mudrosti prije nego što se usele strasti i njihove tmine, kao posljedice grijeha i zabluda."³⁶ Ibn Haldun veli: "Podučavanje djece Kur'anu od strane roditelja je obilježje ove vjere kojeg prakticiraju svi njeni sljedbenici u svim vremenima - da bi preko ajeta i hadisa do dječijih srca prvo doprli temelji imana i akideta. Tako je Kur'an postao temeljom edukacije na koji se nadgrađuju ostala znanja koja djeca usvoje tokom školovanja."³⁷ Ibn Sina veli: "Kada dijete postane svjesno i počne shvatati, treba ga početi podučavati Kur'anu. Ponudit će mu se prvo harfovi a onda i ostali temelji vjere."³⁸

Predaje koje govore o podučavanju djece Kur'anu

Taberani i Ibn Nedždžar prenose od Alije, r.a., da je Poslanik, a.s., rekao: "Odgajajte djecu sa tri svojstva: da vole vašeg Poslanika, da vole njegovu porodicu i da uče Kur'an, jer oni koji nose Kur'an će na Sudnjem danu biti u hladu Allahova Arša, kad neće biti drugog hlada, osim Njegova, sa poslanicima i odabranicima."³⁹ Prenosi Ibn Kesir od Ebi Zabijjeta da je rekao: "Razbolio se Abdullah pa ga je Osman, r.a., obišao i upitao:

- Na što se žališ?
- Na grijeha.
- Za čim žudiš?
- Za milošću svog Gospodara.
- Hoćeš li da ti dovedem ljekara?
- Ljekari su me i oboljeli.
- Hoćeš li da ti dam nešto imetka?
- Nemam potrebe sada za njim.

- Neka ostane tvojim kćerkama poslije tebe.

Abdullah reče: *Ti se bojiš siromaštva za moje kćerke?*

- *Ja sam im naredio da svaku noć prouče suru El-Vakia, jer sam čuo Allahova Poslanika, a.s., da je rekao: Ko prouči svaku noć suru **EL-Vakia** neće ga nikada zadesiti siromaštvo.*"⁴⁰

Podučavanje djece Kur'anu i njihovo učenje Kur'ana otklanja i podiže nesreće i belaje od porodice, zajednice i države. Od Huzejfe bin Jamame se prenosi da je rekao: "Rekao je Allahov poslanik: *Ponekad Allah, dž.š., pošalje na neki narod određenu kaznu. Tada dijete iz tog naroda prouči **EL-hamdu lillahi rabbi-l-alemin**, pa to Allah Uzvišeni čuje i otkloni od njih kaznu četrdeset godina.*"⁴¹

Nagrada roditeljima i odgajateljima za podučavanje djece Kur'anu

Hakim prenosi od Burejda da je Poslanik, a.s., rekao: "Ko bude učio Kur'an i radio po njemu, na Sudnjem danu Allah će njegovim roditeljima staviti krunu od nura (svjetla) i obući će im dva ogrtača koja su vrednija od cijelog dunjaluka. Oni će tada upitati: *Zašto smo obukli ovo?* Odgovorit će im se: *Zato što vaše dijete uči i primjenjuje Kur'an.*" Davud prenosi od Sehla bin Muaza, r.a., da je Allahov Poslanik, a.s., rekao: "Ko uči Kur'an i radi po njemu, Allah će njegovim roditeljima staviti na Sudnjem danu krunu čije svjetlo će biti jače od svjetla Sunca."

Djeca i razumijevanje Kur'ana

Neophodno je da odgajatelj ili roditelj nastoje da djetetu kroz učenje Kur'ana ukratko objasne značenje toga što se uči - da bi kur'anska značenja otvorila kod djece njihova mala srca i razum. Neka se nikako ne misli da su djeca mala i da im zato ne treba objašnjavati Kur'an i da ne treba pridavati pažnju njihovim razumima zbog toga. Djeca su veoma interesantna i mogu da memorišu toliko podataka i činjenica.

Hakim prenosi od Ibn Abbasa, r.a., da je rekao: "Pitajte me o suri *En-Nisa!* Ja sam je naučio još dok sam bio dječak."⁴² Prenosi Ibn Džerir⁴³ da je neki mladić od Kurejševića pitao Seida bin Džubejra: "Oče Abdullahov, koje je značenje ovog ajeta? Kad ućeci dođem do njega, poželim da nikad ne učim ovu suru?" Nakon toga mu je Seid

objasnio značenje tog ajeta. (*I kada bi poslanici skoro nadu gubili i pomišljali da će ih lašcima proglasiti, pomoć Naša bi im došla.* - sura Jusuf 110.) Ebu Jala prenosi od Musaba bin Seida bin Ebi Vekkasa, r.a., da je on pitao svog oca: "Oče, pogledaj ovaj ajet: *Teško onima koji nisu koncentrisani u svojim namazima.* –*Ko je od nas potpuno koncentrisan, kome od nas njegovu nefs ne došaptava i ne odvrća ga od koncentracije?* Otac mu tada reče: *Ne misli se na to, nego na neklanjanje na vrijeme.*"⁴⁴

Kako Kur'an ostavlja trag na dječiju dušu

Kur'an općenito ostavlja traga na ljudsku dušu, potresa je i dopire do njenih najvećih dubina. Sve što je ljudska duša čišća i nevinija, Kur'an na nju ostavlja veći trag. Djeca bez sumnje imaju najčišće duše, njihova fitra je još nezaprljana i šejtan još nema sredstava da joj priđe. Kada pogledamo u mekanske ajete zapazit ćemo da su oni kratki i da su u skladu sa dječijim malim dušama. Tome se mogu pridodati kratke sure koje djeca prvo nauče, nudeći im cjelovite teme u kratkim crtama koje se lahko zapamte, a ostavljaju velik utjecaj na njihove duše. Sve to upućuje na Božansko porijeklo Kur'ana i na Allahovu milost prema čovjeku. Pogledajmo samo suru *En-nas*. Pogledajmo u redoslijed riječi te sure. Zapazit ćemo kako se riječ *en-nas* ponavlja, zapazit ćemo da se kod izgovora te riječi čuje samo harf *sin*, a to je jedan od najzvučnijih harfova, koji najviše udara i nadražuje nježna dječija čula - kako bi to što više privuklo njihovu pažnju i da se što lakše zapamti.

Navest ćemo i praktični primjer kako Kur'an ostavlja traga na ljudsku dušu. Prenosi se od Ibn Abbasa da je rekao: "Kada je objavljen Poslaniku, a.s., ovaj ajet: *O vi koji vjerujete, sebe i porodice čuvajte od vatre čije će gorivo ljudi i kamenje biti.*" (*Et-Tahrim, 6*). Jednog dana ili noći ga je Poslanik, a.s., proučio ashabima, nakon čega je jedan dječak pao u nesvijest. Poslanik, a.s. stavi mu svoju ruku na srce. Još je kucalo. Zatim mu je rekao: "Dječaće, reci *LA ILAHE ILLELLAH*. On to i učini, nakon čega ga Poslanik, a.s., obradova Džennetom. "

Kad dijete uči Kur'an i razumije šta uči, bez sumnje će time riješiti mnoge svoje idejne i psihičke probleme, jer Kur'an na njegovu dušu ostavlja, kako smo rekli, velike pozitivne tragove, poboljšava njegovo ponašanje, umiruje i smanjuje njegovu

uzrujanost i napetost. Šejh Ša'rani pripovijeda: "Jednoga dana kada sam bio mali, razmišljao sam o Allahu, pa sam Ga zamislio onako kako mi je to moja mašta izmaštala, a zatim sam se sjetio ovog ajeta: *Niko nije kao On.*, što mi je odagnalo predodžbu slike o Allahu, dž.š.

Nekoliko primjera djece koja su naučila Kur'an napamet

Ovu djecu hafize navodimo kao primjere roditeljima i odgajateljima da im budu podsticaj da povećaju svoje ambicije i moral prema podučavanju svoje djece Kur'anu.

Imam Šafija veli: "Naučio sam Kur'an kada sam imao sedam godina, a djelo *Muvvetu* kada sam imao deset godina."⁴⁵ Sehl bin Testeri veli: "Naučio sam Kur'an kada sam imao šest ili sedam godina."⁴⁶ Ibn Sina je naučio Kur'an kada je napunio deset godina.⁴⁷

Ibrahim bin Seid el-Dževheri veli: "Vidio sam dijete od četiri godine, donijeli su ga kod Mejmuna, znalo je Kur'an napamet i vodilo je racionalne diskusije. Kada bi oglasilo plakalo bi."⁴⁸ Asbahani priča o sebi i veli: "Naučio sam Kur'an kada sam imao pet godina. Nosili su me kod Ebi Bekra el-Mukrija da slušam njegova predavanja kada sam imao četiri godine. Neki od prisutnih bi govorili: "Ne slušajte to što je on čitao, jer je on mlad." Ibn Mukri mi je tada rekao: "Prouči nam suru *Et-Tekvir*.", pa bih je proučio. Drugi bi od mene tražili da proučim suru *Murselat*. Proučio bih je bez greške. Ibn Mukri je tada rekao: "Slušajte od njega na moju odgovornost."⁴⁹

Kada dijete treba početi podučavati Kur'anu?

Ebu Asim veli: "Otišao kod Ibn Džurejdža sa svojim sinom koji je imao manje od tri godine da ga podučavam Kur'anu i hadisu." Ebu Asim bi govorio: "Nema ništa loše da se dijete u ovim godinama podučava Kur'anu i hadisu."⁵⁰

Nagrade koje su davane učitelju i djetetu za naučavanje Kur'ana

Kada je Hammad bin Ebi Hanife naučio suru *El-Fatiha*, Ebu Hanife je poklonio njegovu učitelju

petsto hiljada dirhema. Učitelj je smatrao da je to neadekvatna nagrada i pretjerana darežljivost, jer ga je podučio samo ovu suru. Ebu Hanife je tada rekao: "Nemoj potcjenjivati to čemu si podučio moje dijete. Da sam imao više, dao bih ti iz počasti prema Kur'anu."⁵¹ Prenosi se da je Salahuddin el-Ejjubi dok je bio u nekoj borbi obilazio vojnike i naišao je na dijete koje je učilo Kur'an pred svojim ocem. Njegovo učenje ga je zadivilo, približio ga je sebi, dao mu dio svoje lične opskrbe i uvakufio njemu i njegovu ocu dio svoje njive.⁵²

Peta metoda: Podučavanje ustrajnosti u vjerovanju

Svako vjerovanje (akide) postaje vrednije kod čovjeka ako se radi njega žrtvuje... Koliko god se poveća ova žrtva na putu tog akideta, toliko osnaži odlučnost da se ustraje na tom vjerovanju, a to ujedno upućuje i na iskrenost sljedbenika tog vjerovanja prema njemu - u čemu je i bit uspjeha. Nužno je da se muslimani općenito, a muslimanska omladina i djeca posebno, danas, kada su suprotstavljeni raznim izazovima, zavjerama, planovima i medijima, koji svi zajedno imaju jedan zajednički cilj - odvratanja muslimana od Allahove vjere i Njegova puta - nužno je, dakle, da se u ovakvoj situaciji suprotstave tome, da se žrtvuju na Allahovu putu i da na njemu budu odlučni i postojani. Tek kada to urade, osjetit će slast imana i podignut će im se stepen snage i odlučnosti u njihovim srcima i dušama. Muslimanskom djetetu danas treba biti osnovna literatura i uzor za kojim treba da se povodi i stremi ono što je preneseno od Poslanika, a.s., a odnosi se na djetinjstvo iskrenih vjernika i njihovu požrtvovanost na Allahovu putu, kao i djetinjstvo djece ashaba koja su sa hrabrošću i odlučnošću žrtvovala sve što su posjedovala na Allahovom putu i putu Njegova Poslanika, ne bojeći se nikoga osim Allaha.

Dječak rovova (uhdud) treba da bude uzor našoj djeci

Suhejb, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, a.s., rekao: "Živio je u davna vremena jedan kralj koji je imao vračara. Kada je vračar ostario, reče: *Ja sam ostario, zato mi nađi dječaka da ga poučim sihru (vračanju)*. Poslao mu je dječaka da ga podučava, ali

je dječak na putu sreo jednog pobožnog učenjaka. Kad god je odsjeo i čuo njegov govor bio bi zadivljen. Tako je to činio uvijek kada bi odlazio vračaru. Kada bi došao kod vračara, on bi ga udario na što se on žalio učenjaku, pa mu ovaj reče: *Kada se pobojiš vračara, kaži mu da te zabavila porodica, a kada se pobojiš porodice, reci da te zabavio vračar*. Tako je redovno činio dok ne sreće na putu veliku životinju koja se ispriječila da ljudi ne mogu prolaziti, pa reče: *Danas ću znati je li bolji vračar ili pobožnjak*. Uzeo je kamen i rekao: *Allahu moj, ako je učenjak Tebi draži od vračara, ubij ovu životinju kako bi ljudi mogli prolaziti*. On se baci na nju i ubi je, i ljudi počеше prolaziti kao i prije. On ode kod pobožnjaka i obavijesti ga šta je učinio, pa mu pobožnjak reče: *Moj sinak, ti si danas bolji od mene. Dostigao si ono što vidim, ti ćeš zasigurno biti iskušavan, zato kada te obuzmu kušnje, nemoj me izdati*.

Dječak je iscjeljivao slijepce i gubave i liječio svijet od različitih bolesti. Za njegovu nadarenost čuo je kraljev savjetnik, inače slijepac, te ode kod njega s brojnim darovima i reče: *Ako me izliječiš – ovo što je ovdje pripada tebi*. Mladić reče: *Ja ne liječim nikoga, nego Allah, pa ako povjeruješ u Uzvišenog Allaha, uputit ću Mu dovu i izliječit će te*. On povjerova u Allaha, pa ga Allah izliječi. Zatim je došao kod kralja i sjeo pored njega kako je to činio i ranije, te ga kralj upita:

– *Ko ti povrati vid?*

– *Moj Gospodar.*

– *Zar ti imaš gospodara osim mene?*

– *Moj i tvoj Gospodar je Allah.*

Potom ga kralj uhapsi i nije prestao da ga muči dok mu nije rekao za dječaka. Zatim su doveli i dječaka i kralj mu reče:

– *Simčiću, tvoja vještina u vračarstvu je dostigla visok nivo. Ti liječiš slijepce i gubave i činiš još mnogo toga.*

– *Ja ne liječim nikoga, Uzvišeni Allah je Taj Koji liječi.*

Vladar uhapsi i njega, i ne presta ga mučiti dok nije otkrio pobožnjaka. Dovedoše je pobožnjaka, pa mu bi rečeno: *Napusti svoju vjeru!* On odbi, pa kralj zatraži da se donese testera. Staviše testeru na sredinu pobožnjakove glave i raspiliše je dok ne padoše obje polovine. Zatim dovedoše kraljeva savjetnika i bi mu rečeno: *Napusti svoju vjeru!* Ali, i on odbi, i njemu bi stavljena testera na sredinu glave i raspiliše je njome dok ne spadoše obje polovine. Zatim dovedoše dječaka i njemu bi rečeno: *Napusti svoju vjeru!* Ali on odbi, pa ga kralj predade skupini svojih sluga i reče: *Idite sa njim na to i to brdo i popnite se na vrh. Kada*

stignete gore, zatražite od njega da napusti svoju vjeru. Ako prihvati - dobro je, ali ako odbije - bacite ga s vrha. Otišli su i popeli se sa njim na brdo, pa dječak reče: *Allahu moj, zaštititi me od njih čime hoćeš.* Pod njima se zatrese brdo i propadoše u provaliju. On se vrati kralju, a on ga upita: *Šta su uradili s tobom?* Dječak reče: *Allah me zaštitio od njih.* Predao ga je drugoj grupi i rekao: *Idite sa njim i ukrcajte ga u lađu. Otplovite sa njim na sred mora. Ako napusti svoju vjeru - dobro i jest, a ako ne - bacite ga.* Otplovili su sa njim i on reče: *Allahu moj, zaštititi me od njih čime hoćeš.* Zaljulja se lađa, pa se potopiše, a on se opet vrati kralju, pa ga kralj upita: *Šta se desilo sa slugama?* Dječak odgovori: *Uzvišeni Allah me od njih zaštitio, i nastavi: ti me nećeš moći ubiti dok ne uradiš šta ću ti narediti.* Kralj upita: *Šta je to?* Dječak reče: *Skupi ljude u jednu dolinu, zatim me razapni na jedno stablo, potom uzmi strijelu iz mog tobolca, pa stavi strijelu u luk i reci: U ime Allaha, Gospodara dječakova, pa odapni strijelu u mene. Ako tako uradiš, moći ćeš me ubiti.* Kralj sakupi ljude u jednu dolinu, razape dječaka na stablo, uze strijelu iz dječakova tobolca, zatim je stavi na luk i reče: *U ime Allaha, Gospodara dječakova, i odape strijelu koja ga pogodi u sljepoočnicu. Dječak stavi ruku na sljepoočnicu i umrije, a ljudi povikaše: Vjerujemo u Gospodara dječakova. Tada rekoše kralju: Vidiš, desi se ono čega si se ti pribojavao. Narod povjerova u Allaha.* Nakon toga kralj naredi da se iskopaju veliki rovovi duž puta, pa su iskopani. Naloži se u njima vatra, a on reče: *Ko ne odustane od svoje vjere - bacite ga u nju!* Pa učiniše tako. Kad na red dođe jedna žena sa svojim dječakom, zastade bojeći se da ne padne u vatru. Dječak joj reče: *Majčice, budi strpljiva, jer ti si zaista na Pravom putu.*⁵³

Primjeri džihada i požrtvovanosti djece ashaba i naših dobrih prethodnika

a) Majčinsko bodrenje djece na džihad

Ebu Šejbe prenosi od Šabija da je neka žena u Bici na Uhudu dala svom djetetu sablju koju nije moglo da ponese, pa mu je istu svezala kaišem za podlakticu, a zatim je sa njim došla kod Poslanika, a. s., i rekla: "O Božiji Poslaniče, ovo moje dijete će te braniti." Poslanik, a. s., je rekao: "Sinak, zauzmi položaj ovdje!" Nakon toga je ranjen i sa tom ranom je došao Poslaniku, a. s., Poslanik, a. s., upitao ga je: "Sinko, šta ti je, da se nisi prepao?" "Nisam, Božiji Poslaniče.", odgovorio je.

b) Majke se raduju zbog pogibije svoje djece na Allahovu putu

Ahmed i Buharija prenose od Enesa, r. a., da je Haris bin Rebi bio u Bici na Bedru kao izviđač, a bio je još dijete, pa ga je pogodila zalutala strijela u vrat i ubila ga. Došla je njegova majka Poslaniku, a. s., i rekla: "Božiji Poslaniče, ti znaš šta je meni Haris značio. Pa ako je u Džennetu, strpit ću se, a ako nije - Allah će vidjeti šta ću uraditi." Poslanik, a. s., reče: "Majko Harisova, nije jedan Džennet, nego su oni mnogobrojni. A on je u najboljem Džennetu - u Firdevsu."

c) Djeca se bore i ubijaju onog ko uznemiruje i psuje Poslanika, a. s.,

Već smo naveli predaje koje govore kako su dva dječaka ubila Ebu Džehla i kako su djeca koja su se igrala blizu nekog svećenika koji je opsovao Poslanika, a. s., skočila i ubila ga. Zato nema potrebe to ovdje ponovo navoditi.

d) Djeca traže da se mobilišu za džihad

Ibn Asakir prenosi od Sada bin Vekkasa, r. a., da je rekao: "Allahov Poslanik, a. s. nije dozvolio Umejru bin Ebi Vekkasu da ide u borbu na Bedru jer je bio još mlad. Umejr je zbog toga plakao, pa mu je poslije toga Poslanik, a. s., dozvolio." Sad veli: "Zavezao sam mu nosač sablje. Učestvovao sam u Bici na Bedru, na licu nisam imao osim samo jednu dlaku koju sam gladio rukom."⁵⁴

Prenosi Ibn Seid, r. a., od Sada da je rekao: "Vidio sam svog brata Umejra bin Ebi Vekkasa kako se skriva i zaostaje prije nego što smo se stavili Poslaniku na raspolaganje uoči Bitke na Bedru. Upitao sam ga: *Šta ti je, brate?* Rekao je: *Bojim se ako me vidi Poslanik, a. s., da će me vratiti zbog toga što sam mali, a ja bih volio da idem, ne bi li mi Allah podario šehadet.* Poginuo je kad je imao šesnaest godina."⁵⁵

Hakim prenosi od Zejda bin Harisa da je Allahov Poslanik, a. s., uoči Bitke na Uhudu vratio ove mladiće zato što su bili mladi: Zejda bin Harisa, Beraa bin Aziba, Zejda bin Erkama Sada, Ebu Seida Hudrija, Abdullaha bin Omera i Džabira bin Abdullaha.⁵⁶

Muslim i Ebu Davud prenose od Enesa, r. a., da je rekao da je neki mladić došao Poslaniku, a. s., i

rekao: "Allahov Poslaniče, ja želim da idem u džihad, ali nemam ništa da se opremim za njeg." Poslanik, a.s., rekao je: "Otiđi tome i tome, on se bio spremio za džihad ali se razbolio." Otišao mu je i rekao: "Allahov Poslanik te selami i poručuje ti da mi daš svoju opremu koju si bio pripremio za džihad." Čovjek je rekao: "Dat ću ti sve što sam pripremio za džihad i ništa neću ostaviti, jer, tako mi Allaha, ono što se ostavi Allah u njemu neće dati bereketa."

Od Semure bin Džundeba se prenosi da je rekao: "Poslanik, a.s., bi nas mladiće ensarije pregladao, pa koji bi od nas bio punoljetan - primio bi ga za džihad. Jedne godine sam se i ja podvrgao ispitu, pa me je vratio, a nekog drugog mladića je primio. Rekao sam: "O Allahov Poslaniče, njega si primio a mene si odbio, a da se pohrvem s njim ja bih ga nathrvao." Nakon toga sam se pohrvao s tim mladićem i nathrvao sam ga, pa me je Poslanik, a.s., primio."⁵⁷

Ovako su Poslanik, a.s., i ashabi odgajali ummet i svoje potomstvo. Ovo su prave metode i istinsko vjerovanje koje nam danas u našim obrazovno-odgojnim ustanovama nedostaju. Kada smo se udaljili od ovih metoda usađivanja vjerovanja kod naše djece i prihvatili metode koje našu djecu udaljuju od pravog islamskog odgoja – postali smo izgubljeni, bez islamske svijesti, bez identiteta i bez svoga vjerničkog ponosa. Udaljili smo se od svojih islamskih principa i načela tako da su nam neislamski - tj. tuđi običaji, principi i odgojne metode postali bliski i "naši", a naše smo zaboravili i postali su nam strani. Zato je svaki pokušaj vraćanja naše tradicije, običaja, principa i odgojnih metoda među nas Bošnjake nailazio i nailazi na veliki otpor, što je veoma žalosno i opasno. Muslimanima u svijetu uopće, a posebno nama u Bosni, nema opstanaka niti prosperiteta bez odgoja i obrazovanja. Međutim, mora se shvatiti da se ovdje ne misli na svako obrazovanje. Ovdje se misli na obrazovanje koje će našoj mladeži reći gdje je Istina i šta je Istina; obrazovanje koje će im tačno odrediti pravila po kojima će prepoznati prijatelja od neprijatelja; obrazovanje koje će djeci pružiti pravi moral, moral kog prihvataju i priznaju svi ljudi zdravog razuma i rezonovanja u svakom vremenu i prostoru; obrazovanje koje će naučiti našu djecu da su svi ljudi braća i da im je obaveza da se međusobno vole, poštuju, saraduju i potpomažu u dobru, a da im je prvo vjerska pa građanska obaveza da budu strogi prema onima koji neće da budu ljudi niti da žive sa ljudima; obrazovanje koje će ih naučiti da ne

smiju šurovati niti prijateljevati s takvima, nego da s njima treba stalno biti na oprezu i pripravnosti radi pravde, ljudskosti i budućnosti. Bez sumnje ovakvo obrazovanje može ponuditi samo islam, ma koliko se to željelo sakriti i udaljiti od nas muslimana. Onaj ko to ne shvata i ne želi da shvati, već se bori protiv toga zajedno sa našim neprijateljima, sigurno nije prijatelj bošnjačkog naroda.

Umjesto zaključka

Savjet je ovo svim dobrim ljudima kojima je stalo do svog bošnjačkog naroda, njegova opstanaka i prosperiteta da ovo uzmu kao putokaz i vodilju. Ne treba se osvrtni na krokodilske suze onih koji nas "žale" niti na "savjete" onih za koje nam je Allah nedvosmisleno i jasno rekao da nam ne mogu nikad biti prijatelji, ma koliko to oni glumili i nastojali dokazati svojim licemjernim obećanjima, govorima i djelima. Svima onima koji su preuzeli neku odgovornost nad ovim narodom mora biti na umu izreka najpravednijeg vladara koji se ikada pojavio na Zemlji: "Mi smo narod kojeg je Allah uzdigao islamom, pa kad god budemo tražili slavu i prosperitet u nečemu drugom – Allah će nas poniziti." Ovaj rad je ponudio samo neke primjere iz kojih se mogu vidjeti i na osnovu kojih se mogu izvesti metode usađivanja i prenošenja islamskog odgoja. Ovo je samo mali pokušaj kojim se želi pobuditi pažnja naših pedagoga i psihologa da svoju snagu i intelektualni trud još više usmjeravaju proučavanju islamske pedagogije, čiji su glavni izvori Kur'an i hadis, u čiju autentičnost nema nikakve sumnje, umjesto što trud ulažu u teorije koje su utemeljene na pretpostavkama i ograničenom ljudskom znanju, i čiji su osnivači, u većini slučajeva, ljudi u čije se dobre namjere sumnja prema čovječanstvu uopće, a prema muslimanima posebno.

Allahumme fešhed.

m

Bilješke:

¹ *El-ihja ulumid-din* 1/4

² Sura *El-E'raf*, 172. ajet.

³ Šerh Musned Ebi Hanife, str.225.

⁴ Sura *El-Bekare*, 132. ajet.

⁵ Sura *Lukman*, 16. ajet.

⁶ Abdurrezzak: *El-Musannef*, 6/34.

⁷ Ibid; 6/48.

⁸ Ibid; 6/123.

⁹ Ibid; 4/334.

¹⁰ Sura *Isra*, 111.

¹¹ Ibn Zafer el-Mekki: *Kitab enbai nudžebail-ebn*, str.160.

¹² Ibn Salah: *El-Mukaddim*, str.150.

¹³ Abdusselam Hašim Hafiz; *Siretun-nebijjil-huda ver-rahme*, str.81. Tab'atu rabitatul alem el-islami, Meka.

¹⁴ Hejsemi: *Medžameuz-zevaid*, 8/106.

¹⁵ Prenosi ga Ahmed, Hakim, Taberani, Ibn Sunni, Adžiri i Dija. Hadis je vjerodostojan, pogledaj: *Sahihul-Džami*, broj hadisa 7957.

¹⁶ Ibn Redžeb el-Hanbeli: *Džamiul-ulumi vel-hikemi*, str.187.

¹⁷ Sura *At-Talak*, 1-2. ajet.

¹⁸ Prenosi ga Hakim u svom *Mustedreku*, 2/494, hadis je vjerodostojan ali ga nisu zabilježili Buharija i Muslim. Ez-Zehebi o ovom hadisu veli: "Vjerodostojan, prenosi ga Ibn Ebi Dun-ja."

¹⁹ Ahmed bin Hanbel, Musned, Tirmizi, Sunen i za njega veli: "Hadis hasen sahih garib."

²⁰ Ibn el-Edim el-Muteveffi: *Tezkiretul-abai ve teslijetul-ebna*, str.61.

²¹ *Risale Kušejrije*, str.148.

²² Ibid.

²³ El-Gazali, *Ihja Ulumid-din*, 3/72, pogledaj također: Ibn Zafer el-Mekki - *Kitabu-Enba*, str. 144.

²⁴ Ibn Zafer, ibid, str.148.

²⁵ Ebu-l-Hasen Nedev: *Ridžatul-fikri ved-da'veti*, str.105.

²⁶ Prenosi ga Taberani, Ibn Nedždžar i Dejlemi. Menavi veli za njega da je slab hadis.

²⁷ Prenosi ga Muslim u poglavlju: *Istihbab tanikul-mevludi inde viladetihi*.

²⁸ Ibn Zafer el-Mekki: *Enbau*, str.81.

²⁹ Prenosi ga Ibn Huzejme u svom Sahihu sa dva lanca prenosilaca, jedan lanac je vjerodostojan.

³⁰ Navodi ga El-Hatib el-Bagdadi u svom djelu *Šerefu ashabil-hadis*, str.10., preneseno iz djela *An Usulil-hadis - Udžadžul-hatib*, str.100.

³¹ El-Hatib el-Bagdadi, *Errihle fi Talebi-l-Hadis*, tahkik dr. Nuruddin Itr, prvo izdanje, str.173.

³² Ibn Ferhun, *Eddibadžu-l-Mezheb fi Ma'rifeti E'jani Ulemai-l-Mezhem*, tahkik: dr. Mahmud el Ahmedi.

³³ Udžadžu-l Hatib, *An Usulil-hadis*, str.162.

³⁴ Muhammed Rida, *Muhammed Resulullah*, str.151.

³⁵ Ibid.

³⁶ Preneseno iz djela šejha Abdullaha Siradžuddina: *Tilavetul-Kur'an El-medžid*,

³⁷ Ibn Haldun: *El-Mukaddime*, str.397.

³⁸ Ibn Sina, *Es-sijase, babu sijaseur-redžuli veledehu*.

³⁹ Prenosi ga Taberani i Ibn Nedždžar. Menavi u svom djelu *Fejđul-kadiru* i veli za ovaj hadis da je slab, nevjerodostojan 1/226.

⁴⁰ Prenosi ga Ibn Sunni u djelu *Amelul-jevmi vel-lejli* pod brojem: 685.

⁴¹ Razi: *Et-tefsirul-kebir*, 1/178.

⁴² Prenosi ga Hakim i veli da on ispunjava Buharijine i Muslimove uvjete, ali ga nisu zabilježili.

⁴³ Ibn Kesir: *Tefsirul-azim*, 2/497.

⁴⁴ Prenosi ga Ebu Ja'la u svom *Musnedu* sa dobrom predajom.

⁴⁵ Sujuti: *Tabakatul-huffaz*, str.154.

⁴⁶ Gazali: *Ihja Ulumid-din*, 3/72.

⁴⁷ Ibn Halkan: *Vefejatul-ijan*, 1/152.

⁴⁸ El-hatib el-Bagdadi: *El-kifaje fi ilmir-rivaje*, str.116-117.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ *Fethu babil-inaje*; str, 19.

⁵² *En-nevadir es-sultanijje*, str.9.

⁵³ Nevevi: *Rijadus-salihin*, prevela na bosanski grupa studenata iz Rijada, str.16., 1996.

⁵⁴ Kenzu-l-Ummal, 5/270, Hakim, *El-Mustedrek*, 3/88.

⁵⁵ Ibn Hadžer: *El-Isabe*, 1/135.

⁵⁶ Hakim, *El-Mustedrek*, 2/59, i veli da je vjerodostojan i u tome ga je podržao i Ez-Zehebi.

⁵⁷ *Ukudul-dževahire el-menife*, 2/97.